

Oponentský posudek na diplomovou práci Daniela Sokola „KONJUNKTURÁLNÍ BRATISLAVA“ předloženou k obhajobě na Katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Diplomová práce Daniela Sokola se zaměřuje na analýzu města Bratislavy. Autor se pokouší v duchu tradice, kterou sám nazývá „komplexně geografická“, analyzovat identitu a sociální charakter města, stejně jako fyzickou strukturu a organizaci města. Po úvodních teoretických částech se zaměřuje na jednotlivé aspekty života města – obyvatelstvo, ekonomiku, urbanizmus, dopravu a kulturu. Práci uzavírá autorova prognostická úvaha na téma budoucího vývoje Bratislavy. Zvláštní přílohu tvoří analýza hiphopové kultury za pomoci rozboru čtyř hudebních klipů.

Posuzovaná diplomová práce je textem značně netradičním. Jako častý oponent diplomových a disertačních prací jsem se ještě s textem tohoto typu nikdy nesešel. Čtení této diplomové práce je zážitkem, v pozitivním i negativním slova smyslu. Na autorovu stylus psaní bych ocenil neotřelost a i jistou míru drzosti, s níž se vyrovnává s řadou geografických teorií i vědeckých ikon. Text se na většině míst čte velmi dobře, v některých pasážích je vtipný. Jazyk práce je v mnoha kapitolách spíše fejetonistický než vědecký, což ale samo o sobě nevedí.

Negativně na mě působila ledabylost, s jakou autor některá témata zpracoval, a především jistá lehkovážnost, se kterou na čtenáře tu a tam vyštěkne nějaké tvrzení, které je často spíše jazykovou hříčkou nebo bonmotem než relevantní a promyšlenou informací, kterou by přispíval do vědecké diskuse. Aby nedošlo k mýlce, jsem přesvědčen, že řada vědeckých objevů společenských věd může být podána zábavnou formou „jazyka lehkého pera“, možná dokonce lépe, než když jsou podány jazykem typu „test homogeneity variance potvrdil statistickou signifikaci a věcnou relevanci vztahu“. Myšlenky, které jsou lehkým perem a spíše novinářským jazykem sdělovány, však nemají samy o sobě být „lehké a novinářské“. V některých fázích čtení diplomové práce jsem si nebyl jist, jestli si autor nespletl žánr a nechtěl dotyčnou pasáž poslat spíše jako postřehy z cest do rubriky reportáže některého z časopisů typu „Reflex“. Domnívám se rovněž, že po „dělostřelecké přípravě“, ve které autor zkritizuje téměř vše od teorie geografie přes nadužívání dotazníků až po přílišnou kvantifikaci v geografii, čtenář očekává lepší ukázkou alternativního způsobu, jak by se města studovat měla. V autorem předkládaném konceptu konjunkturality, resp. konjunkturala nacházím řadu nedomyšlených záležitostí, ačkoliv samotná snaha o zobecnování vlastní zkušenosti a vlastního pozorování do obecnějších forem je mi sama o sobě sympatická.

V následující části posudku předkládám dlouhý seznam konkrétních pasáží diplomové práce obsahujících věcně nesprávná, nedoložená či nedostatečně dokumentovaná autorova tvrzení:

Str. 8, pozn. 11 – u definice nikterak obecně známého pojmu abdukce by bylo vhodné uvést zdroj informací. Takto není zřejmé, kdo je autorem definice tohoto termínu.

Str. 11 – u konceptu „intelektuálního trojúhelníku“ opět není jasné, nakolik je napsané invencí samotného autora a nakolik jde o ideu někoho jiného (pak ovšem chybí odkazy a citace). Podobně je tomu u definic „vědy“, „umění“ a „techniky“, které autor diplomové práce uvádí.

Str. 12 – pro odvážné květnaté tvrzení, že „jako matematizace zabila ekonomii, ve které se nápady a myšlenky přesunuly do šestého podzemního podlaží“ autor nedodává žádného důkazu. Obdobné se dá říci o tvrzení, že „přílišný důraz na techniku a data zabíjí již tak churavou geografii“.

Str. 12 – „Geografové se tedy ekonomizují a sociologizují, obráceně to ale neplatí“ – druhá část souvětí je příliš absolutním tvrzením. Ve skutečnosti se sociologie nikdy geografickým aspektům organizace společnosti neuzavírala, jak mohou dosvědčit již pouhé názvy dvou publikací slavného sociologa Georga Simmela - "The Sociology of Space" a "On the Spatial Projections of Social Forms“.

Str. 17 – „Metoda dotazníkového šetření používaná hojně v sociologii se „u nás“ v geografii zabydlela mimo jiné i z důvodu poměrně intelektuálně nenáročného provedení“ – toto tvrzení je častým omylem vědců, kteří používají dotazníky, ale neznají ani sofistikovanou teorii výběru respondentů, která se za realizací profesionálně provedených dotazníkových šetření skrývá, ani praktické řemeslo, které je nezbytné zvládnout k tomu, aby byly dobře položeny otázky a dobře sebrány odpovědi. Samotná analýza dat získaných dotazníkovým šetřením pak může být „intelektuálně nenáročná“, ale jenom tehdy, pokud se výzkumník omezí na vytvoření tabulek typu „34 % lidí ve městě je spokojeno s dopravou, zatímco 66 % lidí není spokojeno s dopravou“.

Str. 17 – „Jeden český geograf má pro předávání dotazníky jednoduché vysvětlení: „*Když nevíme co by, tak se ptáme lidí, který vycházej z metra*“ – toto není dobrý příklad v apologetice proti dotazníkovým šetřením. Jestliže výzkumníci „neví coby“, je jim jakákoliv metoda k ničemu – dotazník, letecké snímkování, zúčastněné pozorování, matematické modelování stejně jako třeba experiment.

Str. 19, pozn.: 25 – „Kupř. teploměr ukazuje všem pozorovatelům stejnou hodnotu, obecně je tato podmínka splněna v přírodních vědách. V sociálních již nikoli, genderové, věkové, národnostní, rasové či jiné charakteristiky tazatele pochopitelně ovlivňují reakci a odpovědi respondenta.“ – Autor diplomové práce zde mylně ztotožňuje metodiku sociálních věd s jedinou z mnoha metod, dotazníkovým šetřením. Fakt narození dítěte do domácnosti (typický vstupní údaj mnoha demografických analýz), odchod ze zaměstnání do důchodu (informace sloužící např. k sociologické analýze), nebo výše zaplacené místní daně (ekonomie, ekonomická geografie...) jsou objektivní údaje, které „všem pozorovatelům ukazují stejnou hodnotu“.

Str. 22 – nechápu, proč je citát z Wirthova díla uveden v textu diplomové práce anglicky. Obdobná námitka platí i pro další citace v angličtině.

Str. 24 – „Teorie konjunkturálního města vychází ze sociálně-psychologického konceptu konjunkturality, jehož jsem autorem, a který se věnuje specifickému chování některých jednotlivců i větších sociálních struktur (firmy, města, národy). Tyto prvky jsou definovány níže jako tzv. konjunkturály.“ Není mi úplně jasné, jak mohou být „konjunkturály“ takové prvky jako firmy nebo města. Ve výčtu atributů „konjunkturála“ (str. 25) je použito mnoho vlastností, které se dají přičítat lidem, ale těžko se dají vztahovat na jiné entity. Jak může město „věřit v mýty a uznávat hovnoty“, „dávat přednost autoritě před pravdou“ či „mít nevyzrálou povahu“ je mi opravdu nejasné.

Str. 25 – „uznává hovnoty (hodnoty, které nemají žádnou hodnotu)“ – toto je ukázkový příklad špatné definice založené na tautologickém tvrzení. „Hodnoty, které nemají žádnou hodnotu“ je analogické tvrzení „Je nejlepší, protože je nejlepší“ – možná zajímavé slovní hříčky, ale jako definice nepoužitelné.

Str. 27 – „Ad 7. Zřejmé.“ – Naopak. Zrovna tento bod ve výčtu atributů konjunkturála není vůbec zřejmý, zvláště má-li být konjunkturálem město Bratislava. Jak dává město „přednost autoritě před pravdou“? Nebo tím autor myslí, že obyvatelé Bratislavy dávají „přednost autoritě před pravdou“? Opravdu? A jak to zjistil?

Str. 28 – „Hierarchie je poměrně novým pojmem.“ – toto tvrzení si autor sám záhy vyvrací poukazem na jeho „moderní použití v pozdním středověku“.

Str. 30 – „Z uvedeného seznamu plyne nemožnost určit komplexní hierarchii prvků sociálního systému, protože se nanejvýš může jednat o hierarchii dílčí, platnou pro konkrétní situaci a účel.“ – s tímto tvrzením nelze souhlasit, protože různé typy hierarchií uvedených v seznamu na sobě nejsou nezávislé. Pozice v politické, hospodářské, kulturní... a dalších hierarchiích se vzájemně ovlivňují a jistě spolu vzájemně pozitivně korelují.

Str. 31 – „Brno-Bratislava... ..Dají se vůbec porovnat dvě města, když jedno je první v hierarchii států a druhé uvnitř, zatímco druhé město je první z hlediska státu, ale druhé vzhledem k nižší vnitrostátní pozici?“ – samozřejmě, že se Brno a Bratislava porovnávat dají. Proč by to nešlo? Záleží na tom, k jakému účelu tato města porovnáváme. Účelu porovnávání pak musí být přizpůsobena kritéria, jakými daná města hodnotíme...

Str. 33 – „Přitom Číňané do USA exportují díky politice čínské vlády vlastně zadarmo. Kvůli tomu jsou Spojené státy fyzicky závislé na Číně, bez ní by nebylo možné nasytit americký trh nikoli jenom tím zbytným, ale především nezbytným zbožím. Kulturně a politicky jsou ovšem Američané nadřazeni Číně, kterou vlastně přesvědčili, aby dodávala zdarma“ – Vůbec není pravda, že Číňané exportují „vlastně zadarmo“. Pokud by to tak bylo, neměly by Spojené státy problém s velkým deficitem platební bilance v obchodě s Čínou. Nejsem ekonom, ale rozhodně si nejsem jist, že Američané Čínu „vlastně přesvědčili“ k takovému druhu obchodu. Americká vláda periodicky vyzývá čínskou vládu k zrealnění (tedy posílení na reálnou úroveň) kurzu čínské měny. To je přesný opak toho, co naznačuje autor diplomové práce.

Str. 34 – „Taylor a jeho parta“ – takové označení pro výzkumný tým jsem ještě v odborné literatuře nikdy nečetl. Myslím, že diplomová práce není beletrie. Autor DP by měl rozlišovat žánry.

Str. 36 – „V roce 2008 dochází k velkým změnám, především v Asii. V Evropě již nechybí Vídeň, snad rekordní cena ropy „potlačila“ nahoru význam sídla sdružení OPEC.“ – Vědec má být oprávněně kritický k výsledkům práce jiných vědců, ale měl by používat relevantní argumenty. Vysvětlovat významový posun Vídně ironicky míněnou (?) narážkou na rekordní ceny ropy je dost špatný argument. Bylo by poctivější zjistit si, jak konkrétně „Taylor a jeho parta“ došli k výše uváděnému závěru, a výsledek poté komentovat, či kritizovat.

Str. 38 – „Město s dvacetiprocentní nezaměstnaností a ještě větší podzaměstnaností“ – jestliže autor udává nějaké konkrétní údaje o nějakém městě (v tomto případě Los Angeles), měl by citovat zdroje. Bez citace zdrojů jsou údaje bezcenné a dá se o nich pochybovat (mimořádně, podle Bureau of Labor Statistics <http://data.bls.gov/map/servlet/map.servlet.MapToolServlet?state=06&datatype=unemployment&year=2010&period=M05&survey=la&map=msa&seasonal=u> je v Metropolitan Statistical Area Los Angeles v roce 2010 nezaměstnanost 11,4 %).

Str. 38 – Nechápu, proč je fejetonisticky laděná podkapitola „3.3. Pojednání o jednom fantastickém městě, které vlastně ani městem není“ součástí kapitoly 3. Hierarchie, která je jinak spíše pokusem o odborné teoretické úvahy.

Str. 59 – „Slovensko tedy bylo opravdu v první půli devadesátých let *rozvojovou zemí*.“ – velmi odvážné a zcela jistě věcně nepravdivé tvrzení. Při porovnávání ekonomické vyspělosti zemí nelze vyjít z mechanického porovnání v GDP per capita v běžných US dolarech. Již jen přepočítání na GDP per capita v Purchasing Power Parity by ukázal podstatně jiný obrázek. I v nejhlubší fázi ekonomické post-transformační krize se Slovensko díky svému zdravotnictví, školství, sociálnímu zabezpečení, dopravní a technické infrastruktuře, bytovému fondu... od rozvojových zemí naprosto zásadně odlišovalo.

Práce bohužel trpí i řadou překlepů a gramatických chyb. Nejsem profesionální korektor, takže výčet jistě není úplný, ale i tak je relativně dlouhý:

Str. 2 – je poněkud neobvyklé, když diplomant děkuje celé řadě lidí za pomoc a nezmíní přítom vedoucího diplomové práce

Str. 2 – „Přf UK“ - správně má být „PřF UK“

Str. 8 – „O tom jak tento nápad vznikl více v kapitole Teorie konjunkturálního města“ – vedlejší vložená věta má být oddělena čárkami.

Str. 12 – „narozdíl“ – má být „na rozdíl“

Str. 14 – „Důvody, proč jsem se rozhodl pro tvorbu stručné prognózy jsou uvedeny přímo v poslední kapitole“ – před slovem „jsou“ chybí čárka.

Str. 20 – „Nyní je již patrné proč je výzkum bratislavského hiphopu“ – před slovem „proč“ má být čárka

Str. 22 – „ve městech“ – má být „ve městech“

Str. 27 – proč je „vzácné“ vnější hodnotou a „cenné“ vnitřní hodnotou? Nebývají věci vzácné také zároveň cenné?

Str. 30 – „Tím jsem doufám objasnil co se skrývá“ – před slovem „co“ má být čárka.

Str. 30 – „Případy, kdy nelze mluvit o hierarchii nalézáme“ – před slovem „nalézáme“ má být čárka

Str. 37 – „I z druhé strany není vůbec lehké zjistit jak velký podíl“ – před slovem „jak“ má být čárka.

Str. 55 – „Tyto znaky prošly během minulého století“ – překlep, správně má být „během“

Str. 56 – „Rozdíl v celkovém populačním chování slovenských a českých měst je patrný na první pohled.“ – myslím, že jde o nepřesnou formulaci, sama města žádné chování nemají.

Str. 60 – „Slovensko je dnes danově a ekonomicky“ – překlep, má být „daňově“

Str. 61 – „Kladu si otázku zdali by tahle víra“ – před slovem „zdali“ má být čárka.

Str. 62 – „Nájemné se v širším centru pohybuje kolem 8 eur, ale v současné době dostávají nájemci při podpisu standardní pětileté smlouvy až půlroční „nájemní prázdniny“, což snižuje efektivní výši nájemného i pod 7 %.“ – nejde o překlep? Myslí se „pod 7 Eur“

Závěrem mohu konstatovat, po jistém váhání a navzdory všem výše popsaným připomínkám ke způsobu, jakým byla práce zpracována, že **doporučuji diplomovou práci k obhajobě.**

V Praze, dne 30.8. 2010

RNDr. Tomáš Kostecký, CSc.